

*В. М. Кучеренко,
Генеральний директор УКРВИНПРОМУ*

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ВІНОГРАДАРСТВА І ВІНОРОБСТВА В УКРАЇНІ

В статті розглянуто розвиток галузей виноградарства і виноробства, продукція яких користується надзвичайним попитом в Україні. Здійснено аналіз динаміки основних показників розвитку виноградарства за 2010 – 2013 роки в розрізі оцінки загальної площі виноградних насаджень, їх плононосності, урожайності, валового збору та питомої ваги в розрізі сільсько-господарських підприємств та господарств корпорації «Укрвінпром». Наведено результати аналізу динаміки за 2010–2013 роки виробництва виноробної продукції з позиції класифікації виноградних вин, де покладено різні ознаки, які мають відповідне відношення до технології та економіки виробництва, її структури, а саме виробництва виноградного вина, вин столових з фактичною концентрацією спирту від 9 до 13%, з концентрацією спирту більше 15%, виробництва вин «Шампанського України», вин ігристих, коньяків, брендів, та виробництво вермутів та аналогічних виробів. Визначено, що результати аналізу динаміки виноробства в Україні свідчать про структурні зміни та кон'юнктуру ринку вина, які враховують попит споживача.

Ключові слова: *розвиток, виноградарство, виноробство, площі виноградних насаджень, урожайність, валовий збір, класифікація вин за ознаками, структура.*

*V. M. Kucherenko,
General Director UKRVINPROM*

DYNAMICS OF VITICULTURE AND WINEMAKING IN UKRAINE

The article considers viticulture and winemaking branches development, whose production has extraordinary demand in Ukraine. The author analyses the dynamics of the main indicators of viticulture development for 2010 - 2013 years in the context of vineyards total area assessment, their fruitfulness, crop capacity, total crop and the proportion in the view of agricultural enterprises and farms of "UKRWINEPROM" corporation. The author brings the results of the analysis of wine production producing dynamics for 2010 - 2013 years from the position of grape wines classification by various features which have appropriate relation to the technology and economics of production, its structure, namely: producing of grape wine, table wines with actual alcohol concentration of 9 - 13% and alcohol concentration of more than 15%, producing of «Champagne Ukraine» wine, sparkling wines, grape brandy, brandy, producing of vermouth and similar products. The author determines that the results of the analysis of winemaking

dynamics in Ukraine show structural changes and situation of wine market, that consider consumer demand.

Keywords: *development, viticulture, winemaking, vineyards areas, crop capacity, total crop, classification of wines by features, structure.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Виноградарство і виноробство є високоприбутковими галузями в агропромисловому комплексі України, які зазнали у середині 80-х років минулого століття в ході антиалкогольної кампанії збитки за рахунок масової вирубки виноградників у Криму й на півдні України. У дев'яностих роках через тотальний дефіцит коштів й руйнування господарських зв'язків відновлення виноградників в Україні практично не проводилося. В умовах кризових явищ в економіці України, актуалізуються дослідження щодо відродження зазначених галузей. Тому здійснення аналізу динаміка розвитку виноградарства і виноробства в Україні спрямовано на оцінку галузей та пошук резервів щодо поступового відродження їх у найближчій перспективі.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. На сучасному етапі виноградарство і виноробство, як галузі потребують змін, оскільки знаходяться під впливом тривалої економічної кризи в економіці України. В економічній літературі присвячено багато наукових праць щодо розвитку та оцінки ефективної діяльності галузей агропромислового комплексу, зокрема, виноградарсько-виноробничого підкомплексу. Зазначені проблеми розглядалися такими вченими як О.М. Гаркуша [1], Іванюта В.Ф.[2] І.Г. Матчина, А.Н. Бузни [7], Ю.В. Тінтулов [9], П.Т. Саблук [8], М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк [6] та інші.

Метою статті є аналіз динаміки розвитку виноградарства в Україні в розрізі сільсько-господарських підприємств та господарств корпорації «Укрвинпром» та динаміки розвитку виноробства з позиції класифікації виноградних вин, де покладено різні ознаки, які мають відповідне відношення до технології та економіки виробництва, її структури.

Результати дослідження. Виноградарство і виноробство завжди були традиційними і високоприбутковими галузями в агропромисловому комплексі України, які на 10 – 12% наповнювали державний бюджет країни, а продукція цих галузей користувалась надзвичайним попитом як в Україні, так і за її межами. Для України це розвиток економіки, а саме – платежі до бюджету, підтримка і розвиток виноробної галузі [3].

Виноградне вино виробляється з виноградних виноматеріалів, які одержують із винограду. Виноградним вином називається продукт, отриманий шляхом спиртового бродіння соку або м'язги, свіжого або ув'яленого (не більше ніж до 40% цукристості) винограду. Всі виноградні вина поділяються на сортові, вироблені з одного сорту винограду, і купажні, приготовані з суміші сортів [5].

У середині 80-х років минулого століття в ході антиалкогольної кампанії були здійснені масові вирубки виноградників у Криму й на півдні України. У

дев'яностих роках через тотальний дефіцит коштів й руйнування господарських зв'язків відновлення виноградників в Україні практично не проводилося. Зараз більша частина виноградників застаріла й перебуває в малопродуктивному віці.

За оцінками фахівців, висадження одного гектара обходиться в 8-15 тисяч доларів. Перший урожай з посаженої ділянки можна буде одержати через чотири-п'ять років. Незважаючи на це, існує імпорт в Україну саджанців винограду, що свідчить про те, що українські компанії ведуть роботу з відновлення виноградників. Висаджуються в основному червоні сорти винограду, оскільки саме на червоні вина в країнах СНД, у тому числі й в Україні, традиційно існує високий попит. Однак експерти схиляються до думки, що майбутнє все-таки за власною сировинною базою.

Згідно з офіційним даними, переробкою винограду, випуском вина, шампанських вин і коньяку займається близько двохсот підприємств України. Серед них чітко вирізняються дві великі групи: *традиційні підприємства*, що мають власні виноградники, й *компанії нової хвилі*, що займаються винятково розливом вина. Головний козир останніх – уміле представлення торговельної марки. Якщо опанувати цим мистецтвом, то на винно-коньячний ринок можна вийти практично з будь-якого сектору харчової промисловості.

Динаміка розвитку виноградарства і виноробства в Україні свідчить наступне. У 2010 році площа виноградних насаджень в сільськогосподарських підприємствах України склала 73,6 тис. га та з року в рік зменшувалась і становила у 2013 році 61,6 тис. га, тобто по відношенню до 2010 року склала 83,7 %. При цьому плодоносна складова за чотирьох річний період тут залишається на одному рівні у 2013 році склала 54,2 тис. га. Одночасно, динаміка урожайності за 2010 – 2013 роки в сільськогосподарських підприємствах України збільшилась з 47,4 ц/га у 2010 році до 70,9 ц/га у 2013 році або збільшення склало 149,6 % (табл.1).

Таблиця 1.

Динаміка основних показників розвитку виноградарства в Україні

Показники	Роки				2013 до 2010,%
	2010	2011	2012	2013	
Всі категорії господарств					
Загальна площа, тис. га	87,0	84,1	77,6	75,1	86,3
<i>В т.ч. плодоносна</i>	67,6	69,1	67,9	67,1	99,3
Урожайність, ц/га	60,3	75,5	67,2	85,8	142,3
Валовий збір, тис. тонн	407,9	521,8	456,0	575,4	141,1
В тому числі сільськогосподарські підприємства					
Загальна площа, тис. га	73,6	70,7	64,2	61,6	83,7

<i>В т.ч. плодоносна</i>	54,5	56,3	55,0	54,2	99,4
Урожайність, ц/га	47,4	59,9	53,2	70,9	149,6
Валовий збір, тис. тонн	259,8	336,9	292,9	384,2	147,9
з них господарства корпорації «Укрвинпром»					
Загальна площа, тис. га	33,0	34,7	35,0	35,3	107,0
<i>В т.ч. плодоносна</i>	27,3	28,7	29,0	29,3	107,3
Урожайність, ц/га	48,1	60,1	60,0	75,3	156,5
Валовий збір, тис. тонн	131,3	172,4	174,0	220,6	168,0
<i>питома вага, %</i>	50,5	51,2	59,4	57,4	113,7

* За даними Державної служби статистики України та корпорації «Укрвинпром»

Дані таблиці свідчать, що найбільшу частку у загальній площі насаджень винограду у 2010 р. сільськогосподарські підприємства різних форм власності і господарювання склали 84,6 %, а частка господарств корпорації «Укрвинпром» становила 44,8% проти, відповідно, 82,0 % та 57,3 % у 2013 р. Загальна площа господарств корпорації «Укрвинпром» становила у 2013 р. 35,3 тис. га та по відношенню до 2010 р. становило 107,3 %. При цьому її плодоносна площа за цей період збільшилась з 27,3 у 2010 р. до 29,3 тис. га. та становила у 2013 р 107,0 %. проти 99,4% по сільськогосподарським підприємствам.

Питома вага валового збору господарств корпорації «Укрвинпром» у 2010 році склали 50,5 %, що становить 131,3 тис.тонн в загальній кількості сільсько-господарських підприємств та зростає у 2013 році до рівня 57,4 %, що становить 220,6 тис.тонн. Якщо валовий збір по сільськогосподарським підприємствам з 2010 року зріс з 259,8 тис. тонн до 384,2 тис.тонн у 2013 році або зростання становило 147,9 % , то по господарствам корпорації «Укрвинпром» зростання за вказаний період становило 168,0% , тобто до 220, 6 тис.тонн у 2013 році проти 131,3 тис. тонн у 2010 року.

Як видно з наведених даних динаміки урожайності винограду протягом звітнього періоду, то вони свідчать про збільшення урожайності по сільськогосподарським підприємствам майже у 2 рази з 47,4 ц/га у 2010 р. до 70,9 ц/га у 2013р. Так само відслідковується тенденція збільшення урожайності у господарствах корпорації «Укрвинпром», де урожайність становила 75,3 ц/га у 2013 р. проти 48,1 ц/га або збільшення становило 156,5 %, що свідчить про інноваційні процеси у цій галузі, які пов'язані з діяльністю корпорації «Укрвинпром». З перших днів створення корпорації «Укрвинпром», головні зусилля її діяльності були спрямовані на розв'язання проблем розвитку галузей виноградарства і виноробства, зокрема відновлення виноградних насаджень, покращення сортового складу і подальшого розширення їх площ, участь у здійсненні заходів щодо державної підтримки галузей виноградарства і виноробства, вироблення і реалізацію

єдиних підходів у розробці державних та галузевих стандартів, технічної документації по виробництву виноробної продукції, налагодження взаємовигідних зв'язків між вітчизняними та зарубіжними виробниками, тощо. Одночасно, результати аналізу (табл. 1) свідчать про динаміку ресурсного забезпечення підприємств виноробної промисловості.

Щодо динаміки розвитку виноробства в Україні, то тут слід відштовхуватись від технології виробництва, попиту на продукцію та її споживчі якості.

За загальноприйнятою на практиці і в торгівлі класифікацією, виноградні вина в залежності від технології виготовлення поділяються на групи. Кожна група вина, за складом (переважно за вмістом спирту та цукру) ділиться на категорії. У свою чергу кожна категорія в залежності від смакових, ароматичних і кольорових особливостей розділяється на типи. Зазначимо, що

першу класифікацію вин у вітчизняному виноробстві запропонував проф. М.А. Ховренко. За цією класифікацією вина діляться на столові, міцні, десертні, ігристі і газовані. За класифікацією проф. Н.Н. Простосердова вина діляться на дві основні категорії: вина з непошкодженими балансом спиртового бродіння і вина з порушеним балансом. За класифікацією проф. Г.Г. Агабальянца, основними показниками вина є вміст вуглекислоти, оцтового альдегіду (ступінь окислення), цукру, спирту, а також забарвлення вина; додатковими ознаками пропонується вважати ступінь терпкості (вміст фенольних речовин) і ступінь карамелізації. Ця класифікація є найбільш повною, що охоплює всі вина, але досить складною в її застосуванні на практиці. Проф. М.А. Герасимов в основу своєї класифікації поклав наступні ознаки: технологія виготовлення вина, вміст спирту, цукру і вуглекислоти. Позитивні сторони всіх зазначених класифікацій були використані при розробці прийнятої в даний час класифікації вин [4].

Зазначимо, що в основу наведеної нижче класифікації виноградних вин сьогодні покладено різні ознаки, які мають відповідне відношення до технології та економіки виробництва, її структури:

- Вина за якістю та строком витримки поділяють на *молоді (лише столові), ординарні, марочні і колекційні* (ДСТУ 4806:2007).

Вино марочне - столове або кріплене вино вищої якості з характерними для обумовленої виноробної місцевості та сортів винограду особливостями, яке пройшло дозрівання шляхом технологічної витримки в дубовій тарі не менш як 1,5 року з моменту закладки на витримку. Вино колекційне - спеціально відібране марочне вино, яке після закінчення встановлених строків визрівання в дубовій тарі додатково витримується в пляшках не менш як 3 роки у спеціальних сховищах з чітко визначеними параметрами витримки. На пляшках з марочним вином наклеюють окремий ярличок, відзначаючи на ньому рік збору винограду. Старі виноградні вина – вина з енотеки (колекційний фонд), вік яких може досягати від 10 до 200 років (колекційні вина). До ординарного відносяться виноградні вина, що не мають ознак марочних вин. Вони надходять у продаж у наступний рік після збору

винограду (крім молодих вин, які реалізуються у рік збору урожаю). Ординарні виноградні вина поліпшеної якості, які виготовляють за загальноприйнятою чи спеціальною технологією, з обов'язковою витримкою у дубовій тарі перед розливом не менше 6 місяців, називають витриманими ординарними винами.

Виноградне вино може бути і контрольованого найменування за походженням – це вино високої якості, виробляється по спеціальній чи традиційній технології з визначених сортів винограду суворо регламентованого району. Такі вина відрізняються оригінальними органолептичними властивостями, пов'язаними з екологічними умовами конкретної місцевості, зазначеної в їхньому найменуванні [5]. За однорідністю сировини виноградні вина поділяються на *сортіві* та *купажні*. До сортівих відносяться такі, що завжди виготовляються з одного сорту винограду (не менше 85%). Смак цих вин може мати різні відтінки, що залежать від ґрунту, кліматичних умов і періоду збору винограду. До купажних відносяться виноградні вина, виготовлені з декількох сортів винограду. У результаті змішування одержують вина з більш постійним смаком і ароматом.

- За кольором виноградні вина розрізняють *білі, рожеві і червоні*.

Білі вина виготовляють головним чином з білих сортів винограду бродінням сусла (видавленого соку) без шкірочки, насіння і гребенів. Рожеві вина виготовляють з червоних і рожевих сортів винограду, також бродінням сусла без шкірочки, насіння або гребенів, або купажуванням білих і червоних виноматеріалів. Червоні вина виготовляють з червоних сортів винограду бродінням сусла разом з м'язгою. Червоного забарвлення цим винам додають барвні речовини, що є в шкірці винограду і які переходять у сусло під час бродіння.

- За вмістом цукру виноградні вина поділяють на *сухі, напівсухі, напівсолодкі, солодкі і лікерні* [5].

В залежності від вмісту спирту і цукру вина поділяють на сухі, напівсухі, напівсолодкі, десертні солодкі, лікерні, спеціального типу, міцні, ароматизовані, у тому числі вермути (сухі, міцні, десертні, лікерні). Сухе вино містить від 8 до 14% спирту і до 3 грам на літр цукру, десертне вино містить 14-17% спирту і 140-200 грам на літр цукру. Напівсолодке вино має міцність 9-13% і 30-80 грам цукру на літр напою.

Динаміка виробництва основних видів виноробної продукції в Україні наведена в таблиці 2.

З наведених даних можливо зробити висновок про те, що у період з 2010 по 2013 р.р. в Україні зменшилося виробництво виноградного вина на 17839, 9 тис. дал, та становило у 2013 р. 39,6% по відношенню до 2010 р. Найбільше зниження сталось у 2011 р. по відношенню до 2010 р. на 12562,2 тис. дал, що становило 57,5 до попереднього року, на відміну від зростання виробництва виноградного вина до рівня 129,7%. у 2010 р. до попереднього року.

Таблиця 2.
Динаміка виробництва виноробної продукції в Україні*

Показники	Роки				2013р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	
Вино виноградне, тис. дал	29566,1	17003,9	12511,0	11726,2	39,6
у % до попереднього року	129,7	57,5	73,6	93,7	-
В т.ч. вина столові з фактичною концентрацією спирту від 9 до 13%, тис.дал	13374,5	11442,4	8510,1	7323,5	54,7
у % до попереднього року	124,5	85,5	74,7	86,0	-
В т.ч. вина з конц. спирту більше 15%, тис.дал	15817,2	5486,8	3931,0	4334,5	27,4
у % до попереднього року	135,6	34,7	71,6	110,3	-
В т.ч. вина виноградні газовані, тис. дал	374,4	74,7	70,0	45,3	12,1
у % до попереднього року	96,0	19,9	93,7	64,7	-
Вино «Шампанське України», тис. дал	4207,1	3730,5	3397,0	3060,6	72,7
у % до попереднього року	99,7	88,7	91,1	90,1	-
Вина ігристі, тис. дал	1814,1	1716,1	2067,0	3620,5	199,6
у % до попереднього року	118,3	94,6	120,4	175,1	-
Коньяк, тис. дал	3465,4	4293,8	4580,0	4459,4	128,6
у % до попереднього року	113,6	123,9	106,7	97,4	-
Бренді, тис. дал	1,2	25,5	13,0	17,5	1458,3
у % до попереднього року	600,0	21,2	51,0	134,6	-
Вермут та аналогічні вироби, тис. Дал	921,2	979,8	1568,0	1144,5	124,2
у % до попереднього року	155,7	106,4	160,0	73,0	-

*За даними Державної служби статистики України

Одночасно, після спаду виробництва, пов'язаного з кризовими явищами в економіці країни, з 2011р. по 2013 р. має місце щорічне зростання виробництва виноградного вина до рівня 93,7% у 2013 р. до попереднього року.

Щодо структури, то виробництво вин столових з фактичною концентрацією спирту від 9 до 13% зменшилось з 2010 по 2013 рр. на 605 тис. дал або у 1,8 рази, що становило 54,7 %, а виробництво вина з концентрацією спирту більше 15% зменшилось за аналізований період у 3,6 рази, у свою чергу у 8, 2 рази скоротились обсяги вин виноградних газованих. Аналізуючи дані щорічного виробництва вин столових з фактичною концентрацією спирту

від 9 до 13%, вин з концентрацією спирту більше 15% та вин виноградних газованих, то можна свідчити про структурні зміни та кон'юнктуру ринку вина, які враховують попит споживача, частка яких у 2013 р. , відповідно, складає 62,4%, 37,0% та 0,3% у загальному обсязі виробництва виноградного вина у порівнянні з 2010 р., відповідно, 45,2%, 53,5 та 1,3%.

Щодо шампанських вин, то їх виробництво зменшилось у 2013 р. по відношенню до 2010 р. на 1146,5 тис. дал, що становило у 2013 р. 72,7% по відношенню до 2010 р., а от обсяги виробництва вин ігристих, коньяку, бренді та вермуту збільшилися за вказаний період, відповідно, у 2; 1,3; 14,6 та 1,2 рази. Аналізуючи дані щорічного виробництва по відношенню до попереднього року, можна свідчити про стабільне зростання обсягів вин ігристих, який становив у 2013 р. 175,1% до попереднього року, а коньячних виробів – поступове зменшення, відповідно, 123,9% у 2011 р., 106,7% у 2012 р та 97,4% у 2013 р. до попереднього року. Аналогічну картину можна бачити при аналізі щорічних даних виробництва вермутів та аналогічних виробів, що також свідчить про структурні зміни та кон'юнктуру ринку, яка враховує попит споживача. Виробництво вермутів за 2012 р. збільшилося на 60% в порівнянні з 2011 роком – до 1 млн. 568 тис. дал, у той же час виробництво бренді за вказаний період скоротилася на 50% і склало 13 тис. дал, а у 2013 р. воно збільшилось на 34,6% по відношенню до 2012 р.

Як видно за результатами аналізу динаміки розвитку виноградарства і виноробства в Україні, можна свідчити, що не зважаючи на труднощі в економіці країни, ці галузі продовжують поступово розвиватися.

Висновки і перспективи подальшого розвитку.

1. Виноградарство і виноробство є традиційними і високоприбутковими галузями в агропромисловому комплексі України, а їх продукція користується надзвичайним попитом. Переробкою винограду, випуском вина, шампанських вин і коньяку займається близько двохсот підприємств України. Серед них чітко вирізняються дві великі групи: *традиційні підприємства*, що мають власні виноградники, й *компанії нової хвилі*, що займаються винятково розливом вина. За результатами аналізу динаміки розвитку виноградарства і виноробства в Україні можна свідчити, що не зважаючи на труднощі в економіці країни, ці галузі продовжують поступово розвиватися.

2. Динаміка розвитку виноградарства в Україні за 2010–2013 роки, свідчить про зменшення площ виноградних насаджень, але у той самий час зростання урожайності по сільськогосподарським підприємствам майже у 2 рази. Відслідковується тенденція збільшення урожайності у господарствах корпорації «Укрвинпром» за вказаний період у 1,6 рази, що свідчить про інноваційні процеси у цій галузі, які пов'язані з діяльністю корпорації «Укрвинпром».

3. Динаміка розвитку виноробства в Україні відтворює технології виробництва, попит на продукцію та її споживчі якості. За загальноприйнятою практикою в торгівлі класифікація виноградних вин відтворює технології виготовлення, залежність від смакових, ароматичних і

кольорових особливостей. Наведена класифікація виноградних вин відтворює різні ознаки, які мають відповідне відношення до технології та економіки виробництва, його структури. Динаміка виробництва основних видів виноробної продукції в Україні за 2010–2013 роки, свідчить про зменшення виробництва виноградного вина у 2,5 рази, в т.ч. вин столових з фактичною концентрацією спирту від 9 до 13% у 1,8 рази, в т.ч. з концентрацією спирту більше 15% у 3,6 рази; зменшення виробництва вин «Шампанське України» у 0,7 рази. Одночасно, за 2010–2013 роки збільшення виробництва вина ігристого у майже 2 рази, коньяків у 1,3 рази, брендів у 1,4 рази та виробництво вермутів та аналогічних виробів у 1,2 рази. Результати аналізу динаміки виноробства в Україні свідчать про структурні зміни та кон'юнктуру ринку вина, яка враховує попит споживача.

Література

1. Гаркуша О.М. Формування ефективного виноградарсько-виноробного під комплексу/Гаркуша О.М. – АПК України. – Миколаїв: МДДА, 2001. – 281 с.
2. Іванюта В.Ф. Розвиток аграрного виробництва регіону: методологічне забезпечення, стан та перспективи: Монографія /В.Ф. Іванюта.– П.: РВВ ПолтНТУ , 2008. – 431 с.
3. Кондратюк В. Велика рада в секції виноробства / В. Кондратюк // Сад, виноград і вино України. – 2001. - №1-2. –С.5-7.
4. Классификация виноградных вин. [Електронний ресурс]. Ресурс доступу: <http://www.vino-veritas.narod.ru>.
5. Классификация, качественные характеристики и технология производства виноградных вин. [Електронний ресурс]. Ресурс доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=512144>.
6. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169 – 176.
7. Матчина И.Г. Экономика виноделия / И.Г. Матчина, А.Н. Бузни. – Симферополь : Таврида, 2003. – 256 с.
8. Саблук П.Т. Состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины / П.Т. Саблук // Экономика Украины. – 2008. – № 12. – С. 4-18.
9. Тінтулов Ю.В. Актуальні проблеми виноградарсько-виноробного під-комплексу України / Ю.В. Тінтулов // Аграрний вісник Причорномор'я: Зб.наук. праць. Економічні науки. Вип.5. Одеса: Одеський державний сільськогосподарський інститут, 2000. С.125-128.

References.

1. Harkusha, A.M. (2001). Forming effective viticulture, winemaking in complex. - AIC Ukraine. - Nicholas: MDDA, p.281.

2. Ivaniuta, V.F. (2008). The development of agriculture in the region: methodological support, status and prospects: Monograph. Ukraine - Poltava: RIO PoltNTU, p.431.
3. Kondratiuk, V.(2001).Great Council of used wine / Garden, wine grapes and Ukraine. - №1-2. -S.5-7.
4. Classification vynogradnyh wines. [Electronic resource]. Resource access: <http://www.vino-veritas.narod.ru>.
5. Classification, Qualitative characteristics and technologies of production vynogradnyh wines. [Electronic resource]. Resource Access: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=512144>.
- d6. Malik, M.I. and Shpykulyak, O.H. (2011).Institutes and institutions in the development of the agricultural sector. Ekonomiky konomika APC. Ukraine. № 7. - pp. 169 - 176.
7. Matchyna, I.G. and Buzny, A.N. (2003). Economy Winemaking.- Symferopol. Ukraine: Tauris,. p.256.
8. Sabluk, P.T. (2008). Status and prospects of development ahropromyshlennoho complex Ukraine // Economy of Ukraine. - № 12. - P. 4-18.
- 9 Tintulov Y. (2000). Actual problems of viticulture, wine sub-sector of Ukraine //Agrarian Herald of the Black Sea: Zb.nauk. works. Economics. Vyp.5. Odessa. Ukraine .Odessa State Agricultural Institute. p.125-128.